ZSEMLYEI BORBÁLA*

NYELVHASZNÁLATI SAJÁTOSSÁGOK A ROMÁNIAI MAGYAR ELEKTRONIKUS MÉDIÁBAN

„A helyesírási hibákkal zsúfolt írásműveket minden szerkesztőség visszaveti. Visszavetnék a nyomdásztanulók is. A beszédbibákkal zsúfolt közlés akadálytalanul kerül elénk.”

(Illyés Gyula)

Kulcsszavak: *romániai magyar elektronikus média, hivatásos beszélők, többnyelvű környezet, idegen hatás*

A KUTATÁSRÓL

2010-ben az Országos Audiovizuális Tanács kezdeményezésére kezdetét vette a romániai magyar elektronikus média nyelvhasználatának monitorozása, amelyet azóta éves rendszerességgel a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Alkalmazott Nyelvészeti Tanszékének, valamint a Babeş–Bolyai Tudományegyetem Magyar és Általános Nyelvészeti Tanszékének tagjai végeznek. A vizsgálat első évében csak a hírműsorok nyelvezete került górcső alá, majd 2011-től a kulturális műsorokat is bevonták a vizsgálatba.

A román nyelvű média monitorozása 2007-ben indult, célja pedig a média nyelvi szempontú rendszeres elemzése. Kiemelt feladata annak biztosítása, hogy a tömegkommunikációban a hatályos nyelvhasználati normák érvényesüljenek. A programot akkor terjesztették ki a regionális vagy kisebbségi nyelven sugárzó médiumok nyelvhasználatának vizsgálatára, amikor az intézmény feladatköre kiegészült a nemzeti kisebbségekre vonatkozó kötelezettségekkel, pontosabban annak eredményeként, hogy 2009-ben lezárult az audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló európai irányelvek implementálását megvalósító jogharmonizációs folyamat.

Az Országos Audiovizuális Tanács a regionális (vagyis magyar) nyelvű médiumok monitorozása során a Román Akadémia Nyelvtudományi Intézetének gyakorlatát vette alapul, amely szerint nyelvi vétségnek minősül minden köznyelvi normától eltérő alak, így a regionális nyelvi forma is. Ebben a magyar szociolingvisztikai álláspont merőben más.

A monitorozást végző nyelvészek feladata általánosságban az audiovizuális média nyelvhasználatának vizsgálata, a nyelvhasználati sajátosságok feltárása, ezek alapján az éves jelentés elkészítése, valamint ajánlások megfogalmazása annak érdekében, hogy a professzionális beszélők a normát kövessék.

* ZSEMLYEI BORBÁLA (1977), PhD, nyelvész, Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár. E-mail: zsemlyei@yahoo.com.

Mivel a magyar Romániában kisebbségi nyelv, ezért a román adók monitorozásához képest a magyar nyelvű adások nyelvhasználatának elemzése bizonyos sajátosságokat mutat. Elsősorban fontos megemlíteni, hogy a mintavételben érvényesült a reprezentativitás elve, amely érvényes egyrészt a regionális lefedettségre, másrészt a rétegzettségre. A magyar nyelv romániai státusa szükségessé tette a köznyelv és a regionális köznyelv fogalmának definiálását és elkülönítését, hiszen a romániai magyar elektronikus média nyelvhasználatának nem a magyarországi normához kell igazodnia (ez se nem várható el, se nem kérhető számon), hanem az erdélyi regionális normához, ami azt jelenti, hogy nem lehet figyelmen kívül hagyni azt a tényt, hogy erdélyi vonatkozásban a köznyelv nemcsak nyelvjárásokkal érintkezik közvetlenül, hanem a környező román nyelvvel is. Ezen természetes hatások eredményeként megjelenő sajátos nyelvi formák pedig nem tekinthetők normasértő alakoknak.

A megfigyelés menete az, hogy az észlelt normasértő nyelvi alakot, nyelvtani hibát, nyelvhelyességi vétséget lejegyezzük, jelölve – a hitelesség és visszakereshetőség miatt – a műsor adatait (hol, mikor, milyen műsorban hangzott el), és feltüntetjük a javasolt helyes nyelvi formát.

A nyelvi monitorizáció a következő televízió- és rádióadókra terjedt ki: Erdély FM, Gaga Rádió, Kolozsvári Rádió, Marosvásárhelyi Rádió, Paprika Rádió, Seps Rádió, TVR1, TVR2, Temesvári Rádió, Marosvásárhelyi TV, FUN Rádió és City Rádió, vagyis Bukarest mellett Erdély teljes területét sikerült lefedni (Temesvár, Nagyvárad, Sepsiszentgyörgy, Székelyudvarhely, Szatmár, Kolozsvár, Marosvásárhely, Csíkszereda). Mivel a megfigyelés a hivatásos beszélők (műsorvezetők, riporterek, tudósítók) nyelvhasználatára irányul, ezért hírműsorok és kulturális műsorok nyelvi anyagát kérték el az egyes adóktól a szakemberek (minden évben két-két hét műsorait).

AZ ELEKTRONIKUS MÉDIA NYELVHASZNÁLATÁRÓL – ÁLTALÁBAN

A monitorozás során a tévé- és rádióadók híradóinak, kulturális műsorainak, valamint közéleti beszélgetőműsorainak nyelvhasználatát figyeltük meg. Ezeket a műsortípusokat közéleti közlőprózának nevezi a szakirodalom.¹

A vizsgált közéleti közlőpróza általában köznyelven hangzik. A romániai magyar elektronikus médiában viszont a regionális köznyelvbe gyakrabban keverednek táj- és rétegnyelvi elemek, mint a magyarországi médiában. A rádió- és tévéműsorok nyelvi megformáltságát nagymértékben befolyásolja a téma, de még inkább az adás jellege, az, hogy élő műsorról van-e szó vagy felvételtől, amelynél megvan a javítás, betoldás, „kozmetikázás” lehetősége.² Ennek értelmében a vizsgált korpuszban sokkal gyakoribbak a nyelvi hibák az élő műsorokban, mint például a híradók szövegeiben. Az élő adásnak három fontos jellemzője van: a visszafordíthatatlanság, megismételhetetlenség és sűrítettség. Ebből a helyzetből és ebben a kontextusban néhány tipikus nyelvi hiba figyelhető meg. Ilyen például a javítás, ami azt jelenti, hogy a beszélő – ez esetben a műsorvezető – bizonyos „stratégiával” kezd el egy mondatot,

1 HORVÁTH Lajos: *Típushibák a rádió nyelvhasználatában*. Magyar Nyelvőr CX(1986). 4. sz. 415–424. Itt: 417.

2 HUSZÁR Ágnes: *A gondolatról a szóig. A beszéd folyamata a nyelvbotlások tükrében*. Tinta, Bp., 2005. 88.

beszéd közben megváltoztathatja tervét, így módosulhat a már kimondott mondatrészek státusa is; illetve a javítás másik típusánál a műsorvezető meggondolja magát mondat közben, és az első megoldást menet közben egy másikra helyettesíti, érvényteleníti. Ez azt jelenti, hogy a beszélő a szöveg tervezésének valamely szintjén megreked, amelynek következményeként a beszédben hezitálás, szünetek jelzik, hogy a következő kifejezésen, vagy gondolatsor megformálásán dolgozik. „A hosszú, kitöltetlen szüneteket ki kell tölteni, ellenkező esetben a beszélő elveszítheti a beszédhez való jogát. A hezitáció idejének kitöltésére használhatók nem lexikális elemek (pl. beszédhangok nyújtása), kvázilexikális (pl. ö, mm) és lexikális kitöltők is (pl.: izé, hogyishívják, hogymondjam)”³. Szintén tipikus élőnyelvi hibának minősül a kiegészíthetetlen hiányos mondatok használata: ezekből hiányzik egy fontos mondatrész, s ezeket a szövegösszefüggésből sem tudjuk egyértelműen tisztázni és behelyettesíteni, ami akár azt is eredményezheti, hogy az üzenetet nem sikerül átadni, vagyis gátolja a megértést. Végül nyelvi hibának tekinthető az élőbeszédben gyakran előforduló ismétlés is.⁴ A közéleti közlőprózában tehát megfigyelhető, hogy gyakoriak a nyelvi hibák, ami a spontán beszéd következménye. „Sok a szóvétel, az egyeztetési és szórendi vétség, az időhúzás céljára szolgáló töltelék, gyakoriak a nyögések.”⁵ Ez a romániai magyar elektronikus médiában a spontán beszédhelyzet mellett a kétnyelvű környezet következménye is lehet, mert a magyar (kisebbségi) nyelvet beszélő riporter/műsorvezető elbizonytalanodik saját anyanyelvhasználatában. Ebben az esetben leginkább az okozza a gondot, hogy az élő adás kontextusában a nyelvi hibákat nem lehet korrigálni, szemben a megszerkesztett műsorokkal vagy az írott sajtó szövegeivel. Illyés Gyula ezt így fogalmazza meg: „A helyesírási hibákkal zsúfolt írásműveket minden szerkesztőség visszaveti. Visszavetnék a nyomdásztanulók is. A beszédhibákkal zsúfolt közlés akadálytalanul kerül elének.”⁶

A média, ezen belül az elektronikus média nyelve tehát mintaértékű. „Bizonyos, hogy a tömegtájékoztató terjesztheti a helyes, a nyelvi normának megfelelő beszédet, de terjesztheti a normától deviánsan elhajlót is. A tévé és a rádió műsorvezetői, riporterei az élőbeszéd kötetlenségében sem feledkezhetnek meg arról, hogy bizonyos színvonalat tartaniuk kell, sőt, a nyilvános közbeszéd alakulására pozitív hatással kell lenniük.”⁷ Wacha Imre szavaival: „A rádió és a televízió nyelvének a szép beszéd templomának kell lennie”.⁸

3 FABULYA Márta: *Izé, hogyhívják, hogymondjam. Javítást kezdeményező lexikális kötőelemek*. Magyar Nyelvőr CXXXI(2007). 3. sz. 324–342. Itt: 325–326.

4 HUSZÁR: *i. m.* 97.

5 BUDA Béla: *A tömegtájékoztató nyelvének néhány kommunikáció-lélektani és szociolingvisztikai sajátossága = Nyelvészet és tömegkommunikáció*. Szerk. GRÉTSY László. Tömegkommunikációs Kutatóközpont, Bp., 1985. 7–29. Itt: 24–25.

6 HELTAINÉ NAGY Erzsébet: *A megszólalás kulcsa a másik embernél van. Gondolatok a szóbeli tömegkommunikációról a befogadó oldaláról nézve = Nyelvészet és tömegkommunikáció*. Szerk. GRÉTSY László. Tömegkommunikációs Kutatóközpont, Bp., 1985. 33–72. Itt: 64.

7 MOLNÁR Ildikó: *Észrevételek a rádióban és a televízióban elhangzó beszédre = A beszéd és hangzási jellemzői*. Szerk. BOLLA Kálmán. ELTE Fonetikai Tanszék, Bp., 1992 (Egyetemi Fonetikai Füzetek 5). 125–133. Itt: 130.

8 Vö. MOLNÁR: *i. m.* 125.

A ROMÁNIAI MAGYAR ELEKTRONIKUS MÉDIA RÖVID TÖRTÉNETE

A romániai magyar televíziózás története 1969 novemberében kezdődött, amikor – a prágai tavaszt követő, viszonylag nyugodt és nyitott időszakban – a Román Nemzeti Televízió első magyar nyelvű adását sugározta. Az adás rövidesen nagy népszerűsége tette szert, hiszen a szerkesztők küldetésüknek tekintették, hogy a Romániában és ezen belül is elsősorban Erdélyben élő magyar kisebbségből összetartó közösséget szervezzenek. Figyelembe véve ezt a küldetést, a romániai magyar adás rövid időn belül a magyar kultúra megőrzésének szimbólumává vált. Az 1980-as évekig heti háromszor volt magyar adás, majd folyamatosan csökkentették a műsoridőt, míg 1989-ben teljesen betiltották, és csak 1990. január 8-án tért vissza a képernyőkre az 1989-es decemberi forradalmat követő változások eredményeként. A felelős szerkesztő szerepét Boros Zoltán vállalta magára.

Az 1990-es években olyan mértékű változások mentek végbe Romániában, amelyek nem csupán a társadalmat és a gazdaságot újították meg, hanem a magyar nyelvű médiát is:

„Míg a szocializmusban a sajtónak állandóan egy központi – a nyolcvanas évek utolsó éveiben elnyomó – hatalomhoz, a Kommunista Párthoz kellett önmagát viszonyítania, a plurális társadalmi berendezkedés megjelenése nyomán a romániai magyar média visszatért a Trianon előtti korszakra jellemző töredezett állapotába. Ugyanakkor a többségi nacionalizmusra adott válaszként ismét érvényesülni látszott a két világháború közötti elitista, literaturizált sajtóra jellemző folyamatos önreflexió, a sajátos kisebbségi léthelyzet leírására vállalkozó újságírás előretörése”.⁹

Jelenleg a Román Nemzeti Televízió kolozsvári, temesvári és bukaresti területei stúdiói sugároznak magyar nyelvű műsort. A Román Nemzeti Rádió bukaresti, kolozsvári, temesvári és marosvásárhelyi stúdiói szintén közvetítenek magyar nyelvű adásokat.

„Ezekén kívül – a romániai audiovizuális törvény kínálta lehetőségeket kihasználva – több magyar nyelvű műsort sugárzó, helyi magánrádió és -televízió működik, főleg azokban a városokban, ahol nagyrészt magyarok laknak: Székelyudvarhelyen, Csíkszeredán, Sepsiszentgyörgyön, Gyergyószentmiklóson, Kézdivásárhelyen, Marosvásárhelyen és más településeken. Ezek többnyire kábeltelevíziók, napi 4–8 órás műsorral. Rendszerint reggeli és délutáni-esti műsoruk van. Székelyudvarhelyen például, ahol a közel 40 ezer fős lakosság 98 százaléka magyar, két, egész nap sugárzó kereskedelmi rádió működik: a Prima Rádió és a Digitál Rádió. Egy ideig két televízióátlomása is volt a városnak, a két konkurens cég egyesülése óta azonban csak egy van.”

9 Lásd AMBRUS Attila: *Lapok az erdélyi magyar sajtó történetéből*. Pro Minoritate 2009. 04. 02., 21–36. <http://www.prominoritate.hu/folyoiratok/2009/ProMino09-4-02-Ambrus.pdf>. (Utolsó megtekintés: 2012. aug. 12.)

A romániai magyar sajtó, ezenbelül elsősorban az elektronikus média professzionalizmusa szorosan összefügg az egyetemi szintű újságíróképzéssel. Az 1990-es évektől kezdődően két intézményben zajlott újságíróképzés: legkorábban a rendszerváltás után a Babeş-Bolyai Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán indult el a szakképzés, majd 1993-ban ugyanazon tudományegyetem Politika, Közigazgatás- és Kommunikációtudományi Karán indult meg az önálló újságírás szak, és működik azóta is megszakítás nélkül. A másik intézmény, amely újságírók képzésével foglalkozott, az Ady Endre Sajtókollégium Nagyváradon. A kollégium egyéves posztgraduális képzést nyújtott magyarországi szakemberek segítségével 1994 és 2011 között, de működése fölöslegessé vált, amikor a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem 2004-ben beindította a film, fotó, média szakot, amelyet a román kormány 2010-ben akkreditált.¹⁰

A TERÜLETI STÚDIÓK RÖVID BEMUTATÁSA

A Bukaresti Rádió első magyar nyelvű adását 1945. május 2-án közvetítette egy, a bukaresti Sfântu Sava Kollégiumban működő stúdióból. Eleinte 30 perces műsoridővel rendelkezett a magyar szerkesztőség, amely később napi két órára nőtt, majd ismét csökkent, miután a területi stúdiók is megalakultak. 1956-ban ismét bővítették a műsoridőt abban a reményben, hogy a magyarországi forradalom eseményeit irodalmi, kulturális és szórakoztató műsorokkal tudják ellensúlyozni. 1987 után napi 60 perces magyar adással jelentkeztek, amelyet az 1989-es forradalom után újra két órában sugároztak, de – a szerkesztők kérésére – egyórás műsoridőben egyeztek ki a rádió vezetésével.

A Bukaresti Rádió nemzeti érdekű közszolgálati adó, műsorai mégis csak Erdélyben, valamint Bukarestben és környékén foghatók. A politikai, elsősorban belpolitikai propaganda közvetítésének céljából hozták létre. 1948 és 1954 között Kolozsváron egy területi stúdiója is működött.

Jelenleg a magyar nyelvű adásokat a közszolgálati rádió keretében működő nemzeti kisebbségek szerkesztőségében készítik, és Erdély mellett Bukarestben és környékén hallgathatók minden hétköznap 15 és 16 óra között, valamint vasárnaponként 10 és 10.20 között. 2009. december 15-e óta az adások a Bukaresti Rádió internetes honlapján is meghallgathatók.

A Kolozsvári Rádió a román közszolgálati rádió területi stúdiója. Regionális érdekű műsorait román és magyar nyelven Erdélyben és Partiumban (pontosabban Beszterce-Naszód, Bihar, Fehér, Kolozs, Máramaros, Szatmár, Szeben és Szilágy megyében) lehet fogni. Ezekben a régiókban körülbelül 650 000 magyar kisebbségi lakik. A rádiónak körülbelül 380 000 hallgatója van.

Első műsorát 1954. március 15-én közvetítette. Kétórás műsoridejéből egy óra volt a magyar nyelvű adás. Akkor még nem volt külön magyar szerkesztőség, mégis meglehetősen sok magyar kulturális és szórakoztató műsort készítettek. Az 1980-as években a magyar nyelvű adások műsoridejét jelentősen csökkentették. 1985. január 12-én a teljes stúdiót bezárták a kommunista kormány rendeletére, és minden anyagot, hangfelvételt Jilavára szállítottak. 1989

10 Lásd MAGYARI Tivadar: *A romániai magyar média*. Médiakutató, 2000. ősz. http://www.mediakutato.hu/cikk/2000_01_osz/09_a_romaniai_magyar_media/03.html. (Utolsó megtekintés: 2012. márc. 12.)

decembere után ismét elkezdte műsorait sugározni a Kolozsvári Rádió, ezúttal már napi 24 órában.

A Marosvásárhelyi Rádió a román közszolgálati rádió területi stúdiója, amely román, magyar és német nyelvű műsorokat sugároz. Emiatt többnyelvű és multikulturális rádióadónak tekinthető, amely a multikulturalitás elveinek szellemében működik. A műsorok egyenlően oszlanak meg a három nyelv között. Őt erdélyi megyében lehet a Marosvásárhelyi Rádiót fogni: Maros, Beszterce-Naszód, Hargita, Kovászna, Brassó, valamint interneten is lehet hallgatni.

A Román Rádió marosvásárhelyi területi stúdiója első adását 1958. március 2-án közvetítette, viszont 1958. március 2. és 1989. december 22. között egyáltalán nem működött.

A Marosvásárhelyi Rádió a különböző szociális és professzionális rétegekhez intézett műsorok hagyományát teremtette meg. Ugyanakkor a különböző generációknak is szerkesztenek adásokat (pl. gyermek- és ifjúsági műsorok). 1990 óta egy gazdasági műsorral is jelentkezett, amelynek címe: Gazdasági lecke. A rádióadó zenét, reklámokat, valamint egyéb olyan adásokat is közvetít, amelyek a kereskedelmi médiára jellemzőek. A műsorok többi részét a közszolgálati média szellemében szerkesztik. 1991 és 1999 között a szórakoztató műsorokon volt a hangsúly, 1999 után azonban, amikor a programrácsot megváltoztatták, a hírműsorok és a reklámok kerültek előtérbe. 2002 óta a kulturális műsorok száma folyamatosan növekszik.

Az első magyar nyelvű műsort 1969. november 23-án közvetítették, majd a 70-es évekre háromórás heti adássá bővült, amely a romániai magyar kisebbség életét mutatta be. 1985-ben betiltották, az ott dolgozó szerkesztőket és munkatársakat áthelyezték vagy a rádióhoz, vagy a Román Televízió más szerkesztőségeibe. Annak ellenére, hogy a rendszer szétszórta őket, a rendszerváltás után azonnal újra összeállt a magyar adás szerkesztői csapata. Ismét nemzeti érdeklődésnek örvendő programmá nőtte ki magát, ugyanis az ország minden részén élő magyarok nézhették. A műsorokat románul feliratozták. Amióta a nézők hozzáférhetnek a magyarországi közszolgálati és kereskedelmi csatornákhöz (2000 óta), a Román Televízió magyar nyelvű adása kizárólag olyan problémákkal foglalkozik, amelyek Erdellyel kapcsolatosak. A programokat Erdély különböző városaiban élő szerkesztők és producerek állítják össze. A rendelkezésre álló infrastruktúra és technikai felszerelés nem a legmodernebb, de ellátja szerepét, és a költségvetésbeli csökkenés ellenére a magyar nyelvű adás továbbra is létezik.

A VIZSGÁLATI SZEMPONTOK PÉLDÁKKAL

A romániai magyar elektronikus média monitorozása a nyelv minden részrendszerére kiterjed jól meghatározott szempontok alapján. Az elemzők a következő paraméterek szerint követik a hivatásos beszélők nyelvhasználatát: 1. Kiejtés (1.1. Magánhangzók ejtése: 1.1.1. Hosszú magánhangzók röviden ejtése: *azt kell legyőzni* [Kolozsvári Rádió, 2012. 11. 08., Napóra]; 1.1.2. Rövid magánhangzók hosszan ejtése (indokolatlan megnyújtása): *Tűrisztikai minisztérium* [Gaga Rádió, 2012. 10. 25., Hírek]; 1.1.3. Diftongizálás, ill. nyelvjárásiasság: *kéjt hónap* [Kolozsvári Rádió, 2012. 11. 08., Napóra]; 1.1.4. Nyelvbotlások: 1.1.4.1. Oda nem illő hang(ok) ejtése: *Utorsó tv-vita* [Bukaresti Rádió, 2012. 10. 22., Hírek]; 1.1.4.2. Hangkivetések, hangösszevonások: *egyetemfelvételire* [Erdély FM, 2012. 10. 16., Híradó délben]; 1.2. Mássalhangzók ejtése: 1.2.1. Mássalhangzó elnyelése (pl. miért, mért helyett mé): a

rektorhelyettesi tisztségbe [Paprika Rádió, 2012. 10. 24., Híradó]; 1.2.2. Rövid mássalhangzó helyett hosszú ejtése (bakkancs, ellemez, szöllő, eggyetem stb.): *finnanszírozását* [Marosvásárhelyi Rádió, 2012. 10. 26., Híradó]; 1.2.3. Hosszú mássalhangzó helyett rövid ejtése (állandóan stb.): *a háromszéki tanulók jól teljesítettek* [Sepsi Rádió, 2012. 10. 16., Híradó]; 1.2.4. Hiperkorrekcio (pl. a beszélő úgy érzi, helytelen zöngésülés megy végbe, amelyet megpróbál elkerülni): *tiszttségviselő* [Marosvásárhelyi Rádió, 2012. 10. 21., Híradó]; 1.2.5. Nyelvjárásiasság (pl. ny hang helyett n ejtése: fejlemén): *keretén bejül* [Marosvásárhelyi Rádió, 2012. 10. 21., Híradó]; 1.2.6. Idegen (eredetű) szavak mássalhangzóinak hibás ejtése: *Jankovics Marszell* [Gaga Rádió, 2012. 10. 26., Hírek]; 1.3. Nyelvbtlások (ill. hang, szótag- vagy szóismétlések): *Mondta a sóvivő* [Gaga Rádió, 2012. 10. 15., Hírek].

Az alaktani jellemzők megfigyelése a következő szempontok szerint történik: 2. Morfoszintaktika (2.1. Különféle toldalékok helytelen használata vagy indokolatlan hiánya: *egyike azon 22 városoknak* [Marosvásárhelyi Rádió, 2012. 10. 16., Híradó]; 2.2. Ragok helytelen használata általában (vagy hiánya) (pl. a -ban, -ben, -ba, -be felcserélése, a -nál, -nél rag monopolizálása a többi odaillő rovására): *Munkavállalókkal érintő intézkedések* [Gaga Rádió, 2012. 10. 15., Hírek]; 2.3. Igeragozás helyessége (az ikes ragozást már nem kötelező betartani, főleg élőbeszédben, de az ún. nákolás még nyelvjárásiasságnak számít, a regionális normába sem illeszkedik: aludnák. Gyakran találkozni viszont olyan hiperkorrekcios esettel, amikor indokolatlan ikes ragozással él egy beszélő): *A charter-járatot, amellyel érkeztek, a francia hatóságok bocsátottak rendelkezésre* [Sepsi Rádió, 2012. 10. 26., Hírek]; 2.4. Igeközők helytelen használata vagy indokolatlan hiánya: *szükszavú közleményt adott* [Paprika Rádió, 2012. 10. 19., Sporthírek]; 2.5. Igenemek helytelen használata: *13 munkahely betöltéséhez felsőfokú végzettség szükségeltetik* [Kolozsvári Rádió, 2012. 11. 08., Napóra]).

A szókincsbeli jellegzetességek megfigyelése a következő szempontok köré szerveződik: 3. Lexikológia – jelentés (3.1. Román nyelvi átvételek, hatások (román szavak beékelődése magyar szövegbe – esetleg magyar nyelvi toldalékolással, kölcsönzések, tükörfordítások): *Törökország nemzeti együttesével* [Gaga Rádió, 2012. 10. 16., Hírek]; 3.2. Anglicizmusok: *A finisben dülőre vígyék* [Gaga Rádió, 2012. 10. 24., Hírek]; 3.3. Szlengbeli szavak megjelenése: *Hírek, amit ismerősök pakoltak fel* [TVR2, 2012. 10. 16., Együtt Európában]; 3.4. Alkalmi, de divatosá vált rövidítések, becézések használata (pl. ubi uborka helyett, stb.): *A mai csúcs 12 fok körül alakul* [Gaga Rádió, 2012. 10. 18., Hírek]; 3.5. A képzavar különféle esetei: *a narancsosok 4–1-re nyertek* [Kolozsvári Rádió, 2012. 11. 08., Napóra]; 3.6. Hasonló jelentésű, de stilisztikailag eltérő hangulatú szavak felcserélése: *Növeli a milánói járatának a sűrűségét* [Gaga Rádió, 2012. 10. 19., Hírek]; 3.7. Szótévesztések, hasonló hangzású szavak felcserélése: *személyességeket díjaznak* [Marosvásárhelyi Rádió, 2012. 10. 25., Híradó]; 3.8. Szóláskeveredések, szólástévesztések: *hajszállal kapott ki* [Paprika Rádió, 2012. 10. 15., Sporthírek]; 3.9. Nem létező szavak „feltalálása”: *A két nyeretlen csapat* [Gaga Rádió, 2012. 10. 24., Hírek]; 3.10. Alakkeveredések: *romániai és bolgáriai képviselője* [Paprika Rádió, 2012. 10. 17., Híradó]; 3.11. Tárgyi tévedés: *utóbbi a szovjet Cseljében méri össze erejét* [Kolozsvári Rádió, 2012. 11. 08., Napóra]).

A megfigyelés a következő mondattani jelenségekre terjed ki: 4. Szintaxis (4.1. Névelők helytelen használata vagy elhagyása: *hogy a Victor Ponta hazudik* [Marosvásárhelyi Rádió, 2012. 10. 15., Híradó]; 4.2. Magyartalan szórend, ill. a médium természetének meg nem felelő mondatrend/szerkesztési hibák (pl. Akartam elmenni vhova.): *Nyilatkozott a polgármester indulása kapcsán a parlamenti választásokon* [Gaga Rádió, 2012. 10. 18., Hírek]; 4.3. Alany és állítmány téves egyeztetése: *a tulajdonukban lévő államkötvények az országok eladósodása miatt*

veszít értékükből [Kolozsvári Rádió, 2012. 11. 08., Napóra]; 4.4. Utalószók és kötőszók helytelen használata vagy hiánya (pl. amely helyett ami): *Sem nem sziklás, sem nem meredek* [TVR1, 2012. 10. 22., Magyaradás]; 4.5. Névutók helytelen használata: *Megnyitották a forgalom előtt* [Bukaresti Rádió, 2012. 10. 23., Hírek]; 4.6. Kell+személyragozott főnéviigenév-féle szerkezetek megléte vagy hiánya, kettős állítmány: *az EPP új vezetősége együtt az államelnökkel azon kell dolgozniuk* [Marosvásárhelyi Rádió, 2012. 10. 18., Híradó]; 4.7. Ugyanazon lexémák zavaró ismétlődése egy mondaton vagy rövid szövegrészen belül: *használt étolajgyűjtéssel zárolt a város öt különböző pontján elhelyezett gyűjtőponton* [Paprika Rádió, 2012. 10. 16. Híradó]; 4.8. Terpeszkedő kifejezések: *Három fő prioritást határoz meg* [Gaga Rádió, 2012. 10. 16., Híradó]; 4.9. A tautológia egyéb esetei (főlősleges magyarázatok stb.): *irodalmi versenyt szervez líceumi, középiskolai diákok számára* [Kolozsvári Rádió, 2012. 11. 08., Napóra]; 4.10. Állandósult kifejezések szabálytalan használata vagy keveredése: *Nem ütötte meg a szememet* [TVR2, 2012. 10. 25., Együtt Európában]; 4.11. Csonkult mondatok (különböző mondatrészek indokolatlan elhagyása): *Vajon van-e olyan itt...ember a tábor területén* [TVR2, 2012. 10. 12., Együtt Európában]; 4.12. Teljesen zavaros mondatok vagy értelmezhetetlen szó szerkezetek): *A pénzügyi kiigazításokat eszközölnék nem sikerül majd betartani az IMF-fel megállapodott költségvetési hiánymértéket*. [Marosvásárhelyi Rádió, 2012. 10. 19., Híradó].

A lexikális, grammatikai normasértő alakokon túl a megfigyelés nyelven kívüli jellemzőkre is kiterjed: 5. Hangsúly, hanglejtés, beszédsszünet (5.1. Hibás szóhangsúly, szótaghangsúly és szakaszhangsúly: *Temesvárnak* [Temesvári Rádió, 2012. 10. 24., Híradó]; 5.2. Hibás mondattagolás hanglejtés által: *A híradót hallották. Viszontlátásra*↑ [Erdély FM, 2012. 10. 25., Híradó délben]; 5.3. Beszédsszünet: *Kohéziós támogatáspolitikai részesei lehetnek* [TVR1, 2012. 10. 22., Magyaradás]).

A MONITOROZÁS TANULSÁGAI

Annak érdekében, hogy a romániai magyar elektronikus média nyelvhasználatának monitorozása ne maradjon meddő vizsgálat, hanem az eredmények egyrészt visszajussanak a médiában dolgozó hivatásos beszélőkhöz, másrészt a szélesebb közönség is tudomást szerezzen róla, évi rendszerességgel sajtótájékoztatókat rendeznek. Továbbá az adatállomány alapján különböző tanulmányok is készültek, amelyeket a következő kötetekbe szerkesztve jelentek meg: Pletl Rita (szerk.) 2013. *Nyelvhasználat a romániai magyar audiovizuális médiában*. Ábel Kiadó, Kolozsvár; Pletl Rita (szerk.) 2014. *Nyelvi norma és nyelvhasználati sajátosságok a romániai magyar audiovizuális médiában*. Ábel Kiadó, Kolozsvár és Pletl Rita (szerk.). *Anyanyelvi beszédkultúra a romániai magyar audiovizuális sajtóban*. Ábel Kiadó, Kolozsvár.

ÖSSZEGZÉS

„Bizonyos, hogy a tömegtájékoztató terjesztheti a helyes, a nyelvi normának megfelelő beszédet, de terjesztheti a normától deviánsan elhajlót is. A tévé és a rádió műsorvezetői, riporterei az élőbeszéd kötetlenségében sem

feledkezhetnek meg arról, hogy bizonyos színvonalat tartaniuk kell, sőt, a nyilvános közbeszéd alakulására pozitív hatással kell lenniük.”¹¹

CHARACTERISTICS OF THE LANGUAGE USE OF THE HUNGARIAN ELECTRONIC MEDIA IN ROMANIA

Keywords: *Hungarian electronic media, professional speakers, bilingual context, foreign influences*

The study gives a short account of the situation of Hungarian electronic media in Romania. The main focus is on the presentation of the results of the media monitoring (from linguistic point of view) led by a joint group of researchers from the Sapientia University and the Babeş-Bolyai University. The starting point of the research was the acknowledgment of the fact that the language use of the Hungarian electronic media from Romania differs from that of Hungary, as – despite the fact that theoretically there is only one language norm to be followed – the Hungarian language in Romania is spoken in bilingual or rather multilingual context, thus the foreign influences naturally appear.

CARACTERISTICILE LIMBAJULUI MASS-MEDIEI ELECTRONICE ÎN LIMBA MAGHIARĂ DIN ROMÂNIA

Cuvinte-cheie: *mass media electronică în limba maghiară din România, vorbitori profesionişti, context bilingv, influenţe străine*

Articolul prezintă pe scurt situaţia mass mediei electronice în limba maghiară din România. Accentul principal este pe prezentarea rezultatelor monitorizării mass mediei electronice (din punct de vedere lingvistic) realizat de un grup de cercetători de la Universitatea Sapientia şi Universitatea Babeş-Bolyai. Punctul de plecare al studiului a fost recunoaşterea faptului că limba maghiară folosită de vorbitorii profesionişti din mass media electronică maghiară din România diferă de cel folosit în mass media din Ungaria, deoarece – deşi teoretic există o unică normă lingvistică de urmat – limba maghiară în România este folosită într-un context bilingv sau mai exact multilingv, iar o urmare naturală al acestui lucru este apariţia influenţelor străine.

11 MOLNÁR: *i. m.* 125.